

GİRİŞ

Problem

Hemen her ülkede öğretim programlarının en sorunlu konu alanı Resim-iş dersidir. Resim-iş (Görsel Sanatlar Eğitimi), dayandığı temel sanat alanı, önemi, hedefi, ders süreleri çalışmaların değerlendirilmesi geçmişten günümüze hep tartışılmalıdır.

Ülkemizde Resim-iş dersinin sorunları gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında ayırımın çok büyük olduğu görülür. Bu ülkelerde 60'lı yıllarda eğitimciler Resim-iş dersini programların bir süsü, bir araç ders konumundan kurtarmaya yönelmişlerdi (Barkan, 1966); 70'li yıllarda doğrudan sanatın öğretimi ile ilgili konulara yönelindi (Beittel, 1970); 80'li yıllar sanatsal yaratma sürecinin zihinsel boyutunun ağırlıkla tartışıldığı yıllar oldu (Gardner 1989); 90'lı yıllarda ise artık sanatın "öğretim-öğrenme" ile ilgili çok özel konuları araştırılıp tartışılmaktadır.

Bugün üniversite düzeyinde Resim-iş eğitimi ile ilgili kimi sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılsa da biz daha Batı'nın 60'lı yıllarda tartıştığı sorunları aşmış değiliz. Hala dersin hedefinde, çocuğa kazandırılacak davranışlarda, dersin adında ve içeriğinde görüş birliğine varmış değiliz.

Bütün bu olumsuzluklar bizi bu alandaki yanlışlarımızın en etkin olduğu ilkök çocukları (10-12 yaş grubu) üzerinde bu çalışmayı yapmaya yöneltti.

Amaç

Amaç, ilkokullarda Resim-iş eğitimi ile ilgili yukarıda değinilen sorunları, konunun öznesi çocuğa doğrudan başvurarak öğrenmek ve hazırlanacak programlara temel olacak verileri ilk elden toplamaktır.

Bu çalışmanın bir başka amacı ise öğrencilerin çok sevdikleri Resim-iş dersinde karşılaştıkları engelleri bulup çıkarmaktır.

* Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fak. Öğretim Üyesi.

Çalışmanın Sınırlılıkları

İlin farklı bölgelerinden 3 ilkokuldan 4. ve 5. sınıf öğrencilerine (191 öğrenci) 24 soru içeren anket uygulandı. Okullardan birincisi gelir düzeyi ortanın üstü çocukların, ikincisi toplama alt gelir düzeyinde öğrencilerin, üçüncüsü orta sınıf ailelerin çocuklarının okuduğu okullardı.

Anket için 10-12 yaşın seçilmesindeki nedenler:

- 1 - Bu yaş çocuğunda eleştirel davranışın gelişmiş olması
- 2 - Resim-iş dersi ile ilgili bize gerçeğe yakın bilgiler sunabilecekleri düşüncesi,
- 3 - Bu yaş çocuğunun sanatı öğrenmeye her yaştan daha çok gereksinim duyması,
- 4 - Sanatta öğrenmenin bir dizge içinde en etkin bu yaşta verilebileceği,
- 5 - Ustalık ve beceri öğrenirken ilkokul çocuğunun sergilediği davranışların sanatın öğretimine bir model oluşturmasıdır.

Yöntem

Anket soruları ilkokul çocuklarıyla zaman zaman yapılan söyleşilerde ortaya çıkan önemli noktalardan hareketle hazırlandı.

Anket 3 grup sorudan oluşmaktadır. Birinci grup öğrenilerin Resim-iş dersini sevip sevmedikleri, sevdikleri ders sıralamasında Resim-iş dersinin konumu yer almıştır. İkinci sıralamasında Resim-iş dersine yaklaşımını etkileyen durumlara yanıt aranmış, üçüncü grup sorularda ise Resim-iş dersinin uygulamasına yönelik yanıtların alınması hedeflenmiştir. Çocukların Resim-iş dersinden beklentileri de bu grup soruların yanıtlarından öğrenilmek istenmiştir. Soruların bir bölümü Sınıf Öğretmeninin Resim-iş dersine yaklaşımı ile ilgiliydi. Bu durum öğrencilerin bu soruları tarafsız yanıtlamalarını güçleştirdi. Ancak, soruların birini tamamlar biçimde sıralanması bu engeli aşmayı sağladı.

Değerlendirme

Çocuklara sorular yöneltirken aklımızda hep şu vardı; Resim-iş dersi sevilen bir derstir, ama çocuklar çalışma olanağı bulamadıkları için resim yapmaktan uzaklaşmışlardır. Beklentilerin aksine sevilen ders sıralamasında Resim-iş

dersi dördüncü sırada yer aldı. Matematik % 30.4, Fen Bilgisi % 21.5, Türkçe % 10.5, Resim-iş % 9.5, Beden Eğitimi, % 9.4, Din Bilgisi % 7.3, Sosyal Bilgiler % 4.2, Güzel Yazı % 2.6, Müzik % 1.5

Çocuklar çeşitli etkenlerle Resim-iş dersinden uzaklaşmışlar, en çok çalıştıkları, öğrendikleri alan en çok sevdikleri alan olmuştur. Burada "sevgi bilgidен doğar" (Leonardo) deyişini sonuçlar doğrulamıştır.

Gerçekte okul çocuğunun Resim-iş dersini sevmemesindeki temel neden O'nun Resim-iş konusunda neyi, nasıl öğrenmesi gerektiğini bilmemesidir. Bir başka deyişle, öğretim eksikliğidir. Bir öteki neden ise okul öncesi çocukla, ilkokul çocuğunun resim yaparken aynı davranışlar içinde olduklarının sanılmasıdır. Oysa iki grubun sanatı öğrenmeleri, bu öğrenme sürecinde sergiledikleri davranışlar birbirinden farklıdır.

Küçük çocuk resim yapmayı tıpkı yürümeyi konuşmayı öğrenmesi gibi kendi kendini motive eden dinamik davranışlar içinde öğrenir. Bu davranışlarda; coşku ögesi, istek, iş başarma duygusu başattır. Bu çabada görüleni doğru gibi bir kaygı yoktur. Küçük çocuğun global görüşü, algısal genellemesi yaptıklarını estetik açıdan ilginç kılar. Bir yaklaşıma göre bu çizgisel gelişme öğrenmenin değil de büyümenin doğal bir sonucudur. Çocuğa sanatı öğretme anlamında bir etki onun gelişimini, yaratıcılığını engeller (Lowenfeld 1964). Ancak, uygulamalar bu yaklaşımın aksini göstermiştir; çocuk öğrenmediği zaman yaratıcılığı engellenmektedir. Yanılığımız şuradadır ki, ilkokul çocuğunun da sanatı aynı biçimde öğrenmesini bekleriz. Bir başka deyişle onu kendi kendine bırakır, büyürken çizgilerinin de gelişmesini bekleriz. Ancak beklentilerin aksine okul çocuğunda çizgisel gelişme yavaşlar ve durur. Çocuğun zihinsel, bedensel, görsel, algısal yönlerden gelişirken resimlerinde ki bu durgunluğun nedenleri araştırılmış, çeşitli yorumlarla kimi sonuçlara varılmıştır. Bunlar arasında; çocuğun okuma-yazmayı öğrenmesi ile kendine resimden daha başka anlatım yolu bulduğu, bu evrede çocuğun zihinsel etkinliklerinin "artistik"ten "analitik"e kaydığı (Gardner, 1980), okul çocuğunda gelişen eleştirel davranışın (Winner, 1986), kendi resimlerine de yönelerek onu "çizemiyorum" sonucuna götürdüğü sayılabilir.

Bütün bu savlar bir yönleriyle doğru olmakla birlikte, en geçerli neden okul çocuğunun sanatı bir serüven biçiminde değil, sorun çözerek öğrendiği gerçeğidir. Çocuk artık sanatsal sorunları öğrenerek çözmek ister. Bunun için bir öğreticiye gerek duyar. Bu, evde anne-baba; okulda öğretmendir. Ailelerin, çocuklarının resim yapmayı öğrenmelerinde öğretici işlevleri bir yana, kimi tutumları ile bunu engelleyici oldukları bir gerçektir (Tablo I).

Tablo I	Resim yapmayı seviyorum	Derste rahatlıyorum geliyor	Resim-iş dersi bana oyun gibi	TOPLAM
Resimle değil başka derslerle uğraşmamızı istiyor	132	114	140	386
Resmimi çok eleştirdiklerinden onların yanında resim yapamıyorum	85	67	38	190
Resim yapmamı hoş karşıyorlar	176	158	129	463
Hoş karşılamıyorlar	124	107	77	308
TOPLAM	517	446	329	1292

Hb = Ailenin tepkisi resim-iş dersini sevmeye etkendir.

H1 = Ailenin tepkisi resim-iş dersini sevmeye etken değildir.

Burada Ho kabul edilir.

Çocuklarının resim yapmasına hiç karışmayanlarla, bu davranışı bir oyalanma aracı sayıp hoş karşılayanları bu konuda çocuğa yardımcı olmayanların kategorisine katmak gerekir. Çünkü her üç durumda da çocuk yardımsızdır.

Okullarımızda Resim-iş dersi hala geçmişin olumsuz izlerini taşır. Yukarıda da değinildiği gibi, "Çocuk kendi kendine kalırsa daha yaratıcı olur" düşüncesi ülkemizde hala yaygındır. Oysa, kendi kendine kalmak çocuğun resim sorunlarını öğrenerek çözmesini engeller. Çocuk her ne kadar, "Resim yapmayı sevmiyorum, derste rahatlıyorum" dese de onun resim yapmayı sevip sevmemesinde temel etken bilgi öğrenerek edindiği görsel bilgi ve deneyimin yeterli olup olmamasıdır. Çocuk araç-gereci kullanmayı, çizgide ustalaşmayı, sanatçıların resimlerinden anlamayı istemektedir (Tablo II).

Doğruyu gören ama onu resimlerine aynı yetkinlikle aktaramayan çocuk öğretmeninden yardım görmek ister. Kendisini bu konuda yeteneksiz ve yetersiz bulan öğretmen çocuğa yardımcı olamaz. Resim-iş dersinin bir uzman öğretmen tarafından yapılması ilkökul öğretmenlerinin ortak isteği ve özlemidir. Ülkemizin çok az ilkökulda resim-iş derslerini uzman öğretmenler yürütür. Genelde resim-iş derslerini sınıf öğretmeni dışında okul yöneticileri

Tablo II	İnsan resmi yapamadığım için	Bazı teknik bilemediğim için	Nazıl Çiz. bana öğretilme için	Üstüm kirlenir diye	TOPLAM
Hata yapmaktan korkma	83	141	83	66	373
Sulu boyayı buluşturmaktan korkma	78	126	68	51	323
Başka dersleri yetiştirememe korkusu	66	124	66	49	305
Zamanı boşa harcama duygusu	52	110	52	35	249
Kalemle boyamanın uzun sürmesi	38	96	38	21	193
TOPLAM	317	597	307	222	1443

H₀ = Resim dersinde kimi uygulamalar dersi sevmeyi etkiler.

H₁ = Resim dersinde kimi uygulamalar dersi sevmeyi etkilemez.

Burada H₀ kabul edilir.

üstlenmişlerdir. Yöneticilerin derslere zaman zaman girdikleri ya da hiç girmedikleri (% 88) anlaşılmaktadır. Yöneticilerin dersleri aksattıkları açıktır. Dersin aksayacağı önceden bilindiği içindir ki yönetici matematik ya da fen bilgisi yerine Resim-iş dersini üstlenmiştir. Böylece eğitim öğretime en az zarar vereceğini düşünmektedir. Zararın büyüklüğünün aynı sistemle yetişmiş yönetici tarafından anlaşılması düşünülemez elbette.

Böylesine olumsuz bir ortamda öğrencilerin Resim-iş dersi süresini yeterli (% 53.4) ya da kimi zaman yeterli, kimi zaman yetersiz bulmaları (% 35.8) doğaldır. Öğrenmenin olmadığı yerde sürenin kısalığı bir bakıma sıkıcılığı, başıboşluğu da sınırlayacaktır. Öğretmenin resim-iş dersinden kolayca vazgeçmesinin bir başka nedeni Anadolu giriş sınavına öğrencilerin hazırlanması zorunludur. Öğretmen bu konuda kendini sorumlu ve baskı altında hisseder. Bu durumda en kolay vazgeçtiği ders Resim-iş dersidir. Bu derslerde öteki dersler pekiştirilir, yarım kalan dersler tamamlanır (Tablo III).

Tablo III	Her zaman işliyor	Kimi zaman işliyor	Hiç işlemiyor	Toplam
Matematik yapıyoruz	147 (146,15)	196 (200,2)	71 (67,56)	414
Yarım kalan bir önceki derse devam ediyoruz	200 (206,82)	259 (282,03)	124 (95,14)	583
Serbest kalıyoruz	77 (72,01)	126 (98,68)	1 (33,29)	204
TOPLAM	424	581	196	1201

H_b = Resim-İş dersi her zaman işlenir.

H₁ = Resim-iş dersi her zaman işlenmez.

Burada H₁ kabul edilmiştir.

Yasak savma biçiminde işlenen Resim-iş derslerinde ise ne kullanılan gereç, ne seçilen konular çocuğun resim-iş dersini öğrenmesinde ve sonuçta sevme-sinde etkili olmaktadır. Çocukların "konular serbest olduğunda daha istekli resim yapıyoruz" demeleri ezberledikleri kimi biçimleri tekrarladıklarında başarı duygusuna kapılmalarından kaynaklanmaktadır (Tablo IV, V).

Tablo IV	Yağlı boya	Sulu boya	Kuru boya	İspirtolu Kalem	TOPLAM
Savaş resmi	94	55	126	65	341
Doğa resmi	179	72	241	180	672
Gelin-tuvalet süslü k.	42	35	104	43	224
TOPLAM	315	163	471	288	1237

H_b = Resim-İş dersinde kullanılan malzemeler resim yapmada etkilidir.

H₁ = Resim-iş dersinde kullanılan malzemeler resim yapmada etkili değildir.

H₁ kabul edildi.

Anne ve babasından ve de öğretmeninden sanatla ilgili bilgileri yeterince alamayan, doğru yönlendirilmeyen, gördüğünü doğru çizmede yardım göremeyen çocuk bu kez bir başka kaynağa yönelecektir; Kopyaya. Çocuk için

çizgi romanlar, fotoğraflar, kitap resimleri hazır çözümler sunan kaynaklardır (Robertson, 1987). Paul Klee, Picasso... gibi ünlü sanatçıların da çocuklarında kopyaya yöneldikleri bilinmektedir (Werkmeister, 1987).

Tablo V	Konular serbest old. zaman	Üniteyle konu belirlendiği zaman	Öğret. konu ile ilgili örn. gös. z.	Kopya resim yap. z.	TOPLAM
Savaş resmi	141	78	81	37	337
Doğa resmi	256	193	196	152	797
Gelinler-tuvalletli ve süslü hanım Resimleri	119	56	59	15	249
TOPLAM	516	327	336	204	1383

H₀ = Resmin türü resim yapma isteğini etkiler.

H₁ = Resmin türü resim yapma isteğini etkilemez.

Burada H₁ sonucunu doğru kabul ediyoruz.

Kopya yerinde kullanıldığında sanatı öğrenmede edilgen bir davranış değildir, aksine geliştiricidir. Anketin sonunda bir çocuğun, "ben böyle resimler yapmak istiyorum" diyerek çizdiği resim Onun çizgiyi hangi kaynaklardan öğrendiğini bize göstermektedir (Resim 1).

Bu gibi resimlerin yapılmasına izin verilmeli

Resim - 1

Okul çocuğu, görerek beynine yerleştirdiğini, yani imgelerini, duygusunu ve düşünülerini eline aktarmak ister. Bir başka deyişle bütün görşel ve düşünşel deneyimini kağıda dökmek ister. Sanatçuların, yapıtlarından anlamayı, aracı-gereci doğru kullanmayı ister. Baştaki sözümüzü burada yinelersek, sonuçta çocuk öğrendiği alanı sever (Tablo VI).

Tablo VI	Sanatçuların resim. anlamayı	Çevremdeki nesnelere doğru çizebilmeleri	Alet ve malzemenin kullanılış biçimleri	Toplam
Hata yapmaktan korkma	132	139	116	387
Sulu boyayı bulaştırmaktan korkma	117	124	101	342
Başka dersleri yetiştirmeme korkusu	115	122	99	336
Zamanı boşa harcama gibi bir duygu	101	108	85	294
Kalemle boyamanın uzun sürmesi	87	94	71	252
TOPLAM	552	587	472	1611

H_b = Resim-iş dersindeki öğrenmek istenilen dersi sevmeye etkilidir.

H_i = Resim-iş dersindeki öğrenmek istenilen dersi sevmeye etkili değildir.

Burada H_o kabul edilir.

Sonuç olarak:

İlkokul dönemi, çocukların çizgide ustalığı, araç-gereç kullanma becerisini, sanattan anlamayı, en çok öğrenmek istedikleri evredir. Pariser, "sanatı öğrenmede temel davranış bir ustanın konuya yaklaştığı gibi yaklaşmaktır" der (Pariser, 1983).

"Teknik beceri salt gereç üzerinde el ya da araç ile denetim sağlama anlamı taşıyamaz. Bu beceri, yetenek ile eř anlamlı olarak kullanıldığında gördüğünü, taşıladığını tam, doğru çizme anlamı taşır. Bu yeteneği geliştirmede pek çok yol vardır. Bunlardan birincisi, doğrudan gereç üzerinde çalışmaktadır. Gereç olmaksızın düşünmek ancak düşlemek olur.

Bu da hiçbir zaman ustalık öğretiminde yeterli değildir. 'Arnheim(1969), "düşünme gücü ile duyular arasında karşılıklı bir bağımlılık vardır. Ortağa

nesne olmadan nesne hakkında düşünmek zihni sürekli boş hayal ortamına sürükler" der.

Demek ki ilkokul çocuğunun üzerinde düşünmek için bol araç-gerece gereksinimi vardır.

İkincisi, bu öğrenmede konular ardışık ve aşamalı bir düzende programda yer almalıdır. Birbirinden kopuk çalışmalar biçiminde yürütülen resim-iş derslerinde gerçek anlamda öğrenme olmaz.

Üçüncüsü, çocuk kültürünün sunduğu kaynaklardan yararlanmalıdır. Bu zaten kaçınılmazdır. Öğrencinin derslerde kendisine örnek gösterilmesini istemesi, ya da kopyaya yönelmesi çocuğun kendiliğinden bulduğu bir yoldur. Çıraklık yıllarında anlatıma yardımcı olan bu beceri bir kez kazanıldı mı, daha sonra bunu değiştirmek, geliştirmek hatta bir kenara bırakıp yenisini keşfetmek kolaylaşır (Perkins, 1980). Bu nedenle kopyadan korkmamak gerekir. Demek ki ilkokullarda çocukların çalışmaları ile ilgili bol örnek görmeleri, resim öğretiminde bir gerekliliktir.

Bu konuda dördüncü yol sanat öğretiminde ve eğitiminde kesinlikle bir öğretiye, bir ustaya gerek olduğudur. Okul konumunda Resim ne salt örneğe bakarak, ne kopya yaparak, ne de salt gereçle oynayarak öğrenilir. Çocuk kendi kendine kaldığı zaman öğretim gerçekleşmez.

Anket sonuçları bize çocuğun sevmeyi bile unuttuğu bir alanda öğrenmeyi ne kadar çok istediğini, bu konuda etkili bilgilendirme olmadığı için Resim-iş dersini bir boş zaman uğraşı gibi algıladığını göstermiştir.

Öğrencinin yansıtma becerisini, çizgide ustalaşmayı öğrenme yönünde gösterdiği tutku ve bize sunduğu model bu konuda hazırlanacak yeni programların da temel hedeflerinin belirleyicisi olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arnheim, R., (1969), **Visual Thinking**, Berkeley: University of, California Press.
- Barkan, M., (1966), **Transition in Art Education: Changing Conception of curriculum**, Content and teaching: Readings in Art Education. Blaisdell Publishing. Co., London.
- Beittel, Ra. K., (1970), **Sketches Toward A Psychology of Learning: Concept in Art and Education** (Ed) G. Pappas., The Macmillan Co.,
- Gardner. H., (1989), **Zero-Based Art Education: An Introduction to ARTS PROPEL**, Studies in Art Education. 30 (2).

- Lowenfeld, W., (1964), **Creative and Mental Growth**, 4. Baski. The MacMillan Comp.,
- Pariser, D., (1983), **The Arts, Cognition, and Craft: Implications for Teaching and Research**, Art Education, 36/2.
- Perkins, D., (1980), "Schemata, stereotype and Invention in the Arts" perception, **Cognition and Representation**, James Victoria and Elizabeth. Sacca. editors. Montreal: Loncordia University.
- Robertson, A., (1987), "Borrowing and Artistic Behaviour: a case-study of the developments of Bruce's spontaneous drawings from six to sixteen", **Studies in Art Education**, 29 (1).
- Werkmeister, O., (1977), "The Issue of Childhood in the Art of Paul Klee", **Art Magazine**, 52 (1).
- Winner, H., Rosenblatt. E., Windmueller, G., Davidson, L., Gardner, H., (1986), "Children's perception of "aesthetic" properties of the arts: Domain-specific or pan-artistic?" **British Journal of Developmental psychology**.